

נאמנות מסירות ובדידות

לא מאמר על האמונה גיליתי, כי אם על היות נאמן, או אמיתי. דימיתי לשמוע את הגרי"ד לוחש מבין השורות: רק באמצעות השליטה בכל רזי העצמי יוכל היחיד להגיע אל גאולתו ולבנות חיי קהילה עם עמיתיו האנושיים ועם האל. איש האמונה הבודד הציג רעיונות שהיו הן קו התחלה הן עמדות המטרה בניסיון המתמשך שלי להגיע לבגרות רוחנית

על איש האמונה הבודד לרב סולוביצ'יק שהקיץ מלאו 40 שנה לצאתו לאור

פגישתי הראשונה עם איש האמונה הבודד של הרב סולוביצ'יק הייתה לפני כעשרים שנה, כתלמיד בית ספר תיכון ציבורי (דהיינו לא יהודי) בארה"ב, הבוחן את ים ההלכה וקיום המצוות. באותם ימים, לפני שהמאמר פורסם כספר, היה קשה להשיג עותק של הגיליון של כתב העת Tradition (הקיץ ימלאו ארבעים שנה לפרסומו שם) אולם מדריך בתנועת הנוער השאיל לי את העותק שלו תצלום מטושטש של תצלום ואני יגעת רבות על הבנתו.

תחילת התעניינותי במאמר למעשה בטעות יסודה: הנחתי שהאמונה בכותרת מכוונת לעיסוק בשאלות של אמונה ומציאות האל. חשבתי כי הדבר ישפוך אור על הנושאים שהעסיקו והטרידו אותי כבעל תשובה בגיל העשרה בראשית דרכו. אם לבד מכך יוכל המאמר לסייע לי אף במציאת דרך החוצה מבדידותי שלי אותה תחושה מכרסמת של היות שונה הן מחבריי לכיתה הלא יהודים מבית הספר הן מחבריי הדתיים תלמידי ישיבות מה טוב.

אבוי, כפי שצינו רבים מאז, הרב סולוביצ'יק לא כתב במאמר זה או בכל מאמר אחר מדריך לחיים דתיים פשוטים ושלווים. התודעה הדתית, היותר עמוקה והיותר נשגבה שבחווית האדם, הנוקבת ויורדת עד התהום ובוקעת ועולה עד לרקיע אינה כל כך פשוטה ונוחה, אלא כלפי לייא, מסובכת וחמורה ומפותלת ביותר ('איש ההלכה', הערה 4).

כבן עשרה טיפוס בושם אופן לא חיפשתי את ה'סיבוכים'.

משהמשכתי לקרוא, גיליתי כי המאמר לא דיבר על האמונה כפי שאני הבנתי אותה. הוא לא הציג הוכחה לאמונה באל או בהתגלות. אף לא טיעון ללגיטימיות ולמוסריות החוקים הדתיים והפרשנות של חז"ל. בקצרה, לא היה זה מורה למבוכתי. בכל זאת, באותה קריאה ראשונה, למדתי משהו על אודות חיים של מחויבות לתורה ומצוות, אשר נשאר עימי הרבה אחרי שחדלו להעסיק אותי אותן שאלות אמוניות.

לא מאמר על האמונה גיליתי, כי אם על היות נאמן, או אמיתי. המילה האנגלית faith (אמונה) במובן האטימולוגי של המושג, באה מהמילה הלטינית fides שפירושה נאמן, אמיתי, מסור. נאמן לקוד הדתי-ההלכה אשר אף היא במלאותה האוטונומית נאמנת לעצמה.

הביטוי "היה נאמן לעצמך" הינו בעל משמעות רק אם אתה יודע מיהו "עצמך". רק בעזרת גילוי עצמי אמיתי תוכל לזקק את אישיותך, דימיתי לשמוע את הגרי"ד לוחש מבין השורות. רק באמצעות השליטה בכל רזי העצמי יוכל היחיד להגיע אל גאולתו ולבנות חיי קהילה עם עמיתיו האנושיים ועם האל.

הבנת הבדידות היכולת לתפוס את העולמות השונים שחייתי בהם בו זמנית – סייעה לי לצעוד בכבדות בדרך החתחתים של בניית אישיותי הדתית. בניית אישיות הינה משימה סבוכה דיה לכל מתבגר והקושי רק הוכפל פי כמה בניסיון למצוא לי באותו זמן גם דרך דתית. מאוחר יותר, כאשר קראתי את ספרו של הגרי"ד "על התשובה", גיליתי ביתר בהירות ואף קיבלתי משנה תוקף להבנה כי תשובה, וחיים דתיים באופן כללי, הינם באופן אידיאלי מסע של חיפוש בעקבות בריאה אישית מחודשת. לא לברוא מן היסוד באמצעות פרידה מן העבר (אשר הגרי"ד מקשר עם "תשובה מיראה"), אלא בנייה מחודשת וסידור מחדש, בנייה מחודשת על העבר ומתוכו - תשובה מאהבה.

בתהליך הקשה של בניית אישיות ונסיון חיים משמעותיים, דתיים, רגשיים ואינטלקטואליים בין שאתה בעל תשובה או "אינסיידר" שאפתן לעולם אין די רק בחיזוק ה"הוד" האישי (התכונה של האדם הראשון). זה, על פי הגרי"ד, המקור לבדידותו הייחודית של האדם המודרני.

אין קטיגוריות של הכרה שאפשר לבטא בהן את מלוא ההתחייבות של איש האמונה. ההתחייבות אינה מושרשת בממד אחד, כגון הממד הרציונלי, כי אם במלוא האישיות של איש האמונה. האדם כולו, על האספקטים הרציונליים והבלתי-רציונליים שלו, מתחייבים כלפי האלוהים ("איש האמונה הבודד", עמ' 55).

רק אדם "שלם", יהודי בוגר רוחנית יכול ליצור ברית ולהתגבר על הבדידות. בשביל איש האמונה, ההכרה העצמית יש לה משמעות אחת בלבד – להכיר את מקומו ותפקידו בתוך מסכת המאורעות והדברים שעלו לפני רצונו של ה' [במעשה הבריאה]... סוג זה של הכרה עצמית אפשר שאינו תמיד נעים ומרגיע. אדרבה, מדי פעם בפעם אפשר שהיא תבוא לידי ביטוי בהערכה כואבת של הקשיים שנתקל בהם איש האמונה, הנאחז בסבך גורלו הפרדוקסלי. כי ההכרה בשני המישורים, האובייקטיבי-הטבעי והסובייקטיבי-האישי, אינה תמיד חוויה רוויית אושר (עמ' 12-13).

הבנתי את כוונת הגרי"ד: לימוד עצמך שבמקרה שלי היה מציאת דרכי במבוך ההתבגרות לא תמיד יהיה מקור לשמחה. "אולם", הוא המליץ לי, "סיכוי בלתי נעים זה אינו צריך לעכב בעדנו" (עמ' 13). קדימה, שמעתי אותו אומר, המשך בדרך: התבגר כבר.

אלה היו הרגשות והרעיונות אשר הותירו את חותמם על נער מתבגר, המנסה להבין את משמעות החיים, האל והיקום ומנסה לחזות לעצמו מה תפקידו בתכנית שברקע רעיונות אלו ובסגנון החיים שהם עשויים לעצב. במובן זה אפשר לומר שגיבורו של "איש האמונה הבודד" הינו למעשה איש הנאמנות. האדם היודע מי הוא, לאיזו קהילה הוא משתייך ומהו התפקיד שעליו למלא שם; אדם הנאמן לעצמיותו האותנטית.

כדי להיות ברור לחלוטין עלי לציין כי באותן שנים מעצבות עודדו אותי ויעצו לי גורמים רבים. בעיקר היו אלה בני אדם, לא מאמרים או ספרים, שהדריכו אותי חברים ומדריכים וביחוד רב אכפתי אחד. אולם "איש האמונה הבודד" הציג רעיונות שהיו הן קו התחלה הן עמדות המטרה בניסיון המתמשך שלי להגיע לבגרות רוחנית. לדעתי, זהו המסר התמידי של "איש האמונה הבודד" של הרב סולובייצ'יק לכולנו.

הרב יוסף סאקס הוא המנהל המייסד של העמותה לתורה יוזמה ודרכים בחינוך היהודי (עתיד) בירושלים.